

“กินส้มชเมล” : การสร้างอัตลักษณ์
เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแสงวิมาน
“Pomelo Eating, Sea Viewing”:
Identity Creation for Ban Saeng
Wiman Community Tourism Promotion

ศิโรณี โต๊ะสัน¹

Sironee Tohsan

---

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

วันที่รับบทความ: 8 เมษายน 2563 วันที่แก้ไขบทความ: 11 พฤษภาคม 2563

และวันตอบรับบทความ: 20 พฤษภาคม 2563

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการอธิบายถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการ “กินส้มชมเล” เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ได้มุ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการนำอัตลักษณ์เฉพาะที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะอัตลักษณ์ของทรัพยากรนำมาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของชุมชน โดยคำนึงถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนและไม่ทำลายทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่ดั้งเดิม รวมถึงมุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริมที่เข้ามาสนับสนุนอาชีพหลัก อีกทั้งบทความนี้ต้องการนำเสนอ เพื่อเป็นแนวทางให้แก่หน่วยงานในระดับท้องถิ่นได้เห็นความสำคัญและนำแนวคิดดังกล่าวไปบูรณาการร่วมกับการขับเคลื่อนแผนชุมชน ในการยกระดับสู่การเป็นชุมชนต้นแบบ ในฐานะที่ชุมชนมีศักยภาพในด้านการจัดการ “ทรัพยากร” ที่มีการคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน และนำมาสร้างอัตลักษณ์การท่องเที่ยวที่มีหลากหลายรูปแบบได้อย่างน่าสนใจ

คำสำคัญ: กินส้มชมเล อัตลักษณ์ทรัพยากร อัตลักษณ์ชุมชน อัตลักษณ์การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชน

Abstract

This paper aims to explain the community-based tourism concept of “Pomelo Eating, Sea Viewing” for Ban Saeng Wiman Community, Muang Nakhon Si Thammarat, Nakhon Si Thammarat, Thailand. This tourism scheme attempts to meet tourist needs as well as give precedence to existing community identities, especially resource identity, transformed into tourism identity in accordance with community lifestyles and contexts. Traditional community ways of life and resources were taken into account and preserved. Local resident potential was developed to ensure participation in self-managed tourism, so that tourism activities became part-time jobs to supplement primary employment. This paper offers findings as guidelines to ensure local authority recognition of the importance of achieving integration with community plan implementation for ideal community results. The plan is to present the community as a potential site for sustainable resource management, local society and culture, thereby intermingling different tourism identities innovatively.

Keywords: Pomelo eating sea viewing, Resource identity, Community identity, Tourism identity, Community-based tourism.

บทนำ

หากกล่าวถึงการท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน มักปรากฏให้เห็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย อาทิ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย ฯลฯ (ชุดิกาญจน์ กันทะอุ, 2560: 1) ในขณะที่องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural Based Tourism) การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) และการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) (รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทย, 2554) แต่ละรูปแบบต่างมีการผลักดันจากหลากหลายหน่วยงานที่มีเป้าประสงค์ในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน อาทิ หน่วยงานจากภาครัฐ ได้ผลักดันการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งเป้าไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับประเทศ ภาคเอกชนหรือกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว ได้ผลักดันการท่องเที่ยวเพื่อเสนอสินค้าและมุ่งสร้างกำไรจากธุรกิจ ในขณะที่ภาคประชาชนหรือชุมชน ได้ผลักดันการท่องเที่ยวเพื่อเสนอแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนให้นักท่องเที่ยวตลอดจนนำไปสู่การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้และพัฒนาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น (อุทิศ สังขรัตน์ และธเนศ ทวีบุรุษ, 2558: 12-13)

สำหรับการท่องเที่ยวที่มีการขับเคลื่อนโดยชุมชนได้กลายเป็นกระแสการตื่นตัวจากนักท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้นกว่าร้อยละ 84 ของปี 2562 เมื่อเทียบกับปี 2561 ที่มีเพียงร้อยละ 50 เพื่อต้องการสัมผัสชีวิตชนบทหรือต้องการท่องเที่ยวตามรอยวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน อันเป็นแหล่งการท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์ในด้านทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม (ศศิชา หม่อมมลทิล, 2562: 1) ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการให้นักท่องเที่ยวให้เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิมของ

ผู้คนในชุมชนเท่านั้น หากแต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ถือเป็น การสร้างศักยภาพของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (พจนา สนวนศรี, 2554: 8) ไปพร้อมกับการเลือกและสร้างอัตลักษณ์ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของชุมชนมาสร้างเป็นจุดขายในการนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว แต่การที่จะสร้างความน่าสนใจให้แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนจะต้องมีการสร้างสรรค์ วางแผนและดำเนินการอย่างรอบด้านในการกำหนด “จุดขาย” หรือ “จุดดึงดูดนักท่องเที่ยว” โดยจะต้องค้นหาอัตลักษณ์ของท้องถิ่นที่ท้องถิ่นอื่นไม่มีหรือท้องถิ่นอื่นยากที่จะเลียนแบบ ซึ่งจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเอง (นุชนาฏ เวียงชัย, 2558: 18)

การค้นหา “จุดขาย” เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนท้องถิ่น จึงมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับแนวคิดอัตลักษณ์ (Identity) ซึ่งชุมชนจะต้องมีการค้นหาคุณสมบัติเฉพาะของชุมชนหรือสิ่งหนึ่งที่ทำให้โดดเด่นขึ้นมาหรือแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ หรือเป็นมุมมองของตนเองและมุมมองของผู้อื่นว่าเราแตกต่างจากเขาหรือคนอื่นอย่างไร (อินทวิธา พงษ์นาค, 2557: 14) อัตลักษณ์จึงไม่ได้มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่ก่อตัวขึ้นมาภายในวัฒนธรรม ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งวัฒนธรรมนั้นก็เป็นโครงสร้างทางสังคม (Social Construct) ที่ไม่หยุดนิ่งตายตัวและเป็นวงจรซึ่งเรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (Circuit of Culture) ดังนั้น อัตลักษณ์จึงถูกผลิต (Produced) ถูกบริโภค (Consumed) และถูกควบคุมจัดการ (Regulated) ภายใต้วัฒนธรรมพร้อมกับการสร้างความหมายต่างๆ (Creating Meanings) ผ่านระบบของการสร้างภาพตัวแทน (Symbolic Systems of Representation) ที่เกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ต่างๆ ทางอัตลักษณ์อันหลากหลายที่เราอาจนำมาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของเรา (ฉลาดชาย รมิตานนท์, ม.ป.ป., : 1)

โดยเฉพาะอัตลักษณ์ชุมชนที่สะท้อนถึงความเป็นตัวตนของชุมชน หรือเป็นอัตลักษณ์ร่วมหรืออัตลักษณ์ระดับสังคมของสมาชิกในชุมชนที่ผ่านกระบวนการยอมรับความเหมือนกันภายในกลุ่ม อัตลักษณ์ชุมชนจึงเป็นรากเหง้าหรือวัฒนธรรมทางสังคมที่ถูกก่อให้เกิดขึ้นมาและใช้ในการยึดเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีในการปฏิบัติในสังคมนั้น ซึ่งมีลักษณะของความโดดเด่นหรือมีความแตกต่างกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมอื่น ๆ เช่น อัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มชุมชนหรืออัตลักษณ์ของชุมชนที่ปรากฏให้เห็นได้ในเรื่องของงานประเพณี อาหารการกิน การแต่งกาย และภาษาของชาติพันธุ์ต่าง ๆ (อินทิรา พงษ์นาค, 2557: 15) โดยสอดคล้องกับการอธิบายของ อูทิส สังขรัตน์ และธเนศ ทวีบุรุษ (2558: 5-8) ว่าอัตลักษณ์ของชุมชนเป็นการกำหนดผ่านรูปแบบของวิถีชีวิตชุมชน ศิลปะ วรรณศิลป์ จิตกรรม วัฒนธรรม ประเพณี ที่ถูกสร้างผ่านความหมายอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ชุมชนบ้านแสงวิมาน อำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนที่มีการนำแนวคิดการ “กินส้มชมเล” ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกิดจากการร่วมคิดและวิเคราะห์ของสมาชิกในชุมชน โดยการค้นหาทุนที่มีอยู่ในชุมชน และเป็นทุนที่ผูกโยงกับอัตลักษณ์ของชุมชนมาสร้างเป็น “จุดขาย” สำหรับการจัดการในเรื่องของการท่องเที่ยว ถือเป็นกลยุทธ์สำคัญในการที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจต่อการท่องเที่ยวที่ถูกกำหนดหรือถูกสร้างขึ้นมาโดยชุมชนซึ่งเป็นผู้ดำเนินการและตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนการผลิตที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น (สินธุ์ สโรบล, 2546, อ้างใน ชุตติกาญจน์ กั้นทะอุ, 2560: 5)

แนวคิดการ “กินส้มชมเล” จึงเป็นกลไกสำคัญสำหรับการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ของชาวบ้านในชุมชนบ้านแสงวิมาน เพื่อการเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชนที่จะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองได้ โดยเฉพาะการผลักดันการท่องเที่ยว แต่สิ่งสำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวประสบความสำเร็จได้ คือ ความร่วมมือร่วมใจของผู้คนในชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์หรือร่วมค้นหาทุนที่มีอยู่ในชุมชนที่สะท้อนถึงความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ (Identity) มาสร้างเป็นอัตลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จุดเริ่มต้นของแนวคิดการ “กินส้มชมเล”

ประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณาแนวคิดการ “กินส้มชมเล” คือ การทำความเข้าใจถึงที่มาหรือกระบวนการกว่าจะได้มาซึ่งแนวคิดดังกล่าว “ได้เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างไร และผู้คนในชุมชนได้นำแนวคิดดังกล่าวมาขับเคลื่อนในเรื่องของการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างไร คำถามดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้เขียนค้นพบว่า จุดเริ่มต้นของแนวคิดดังกล่าวเกิดจากการที่ผู้คนในชุมชนได้ย้อนกลับมาพิจารณาพิเคราะห์ถึงจุดเด่นหรืออัตลักษณ์ของชุมชนตนเองที่ยึดโยงกับทรัพยากรทางธรรมชาติ ซึ่งในที่นี้ ได้แก่ 1. ส้ม เป็นทรัพยากรที่ผูกโยงกับวิถีชีวิตและการทำอาชีพเกษตรกรรมของผู้คนในชุมชนก่อนที่จะมีการอพยพเข้ามาอาศัยในพื้นที่อำเภอปากพะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 2. ด้วยบริบทของพื้นที่แห่งใหม่ที่อพยพเข้ามาเป็นแหล่งระบบนิเวศที่เชื่อมโยงกับคลอง-เล หรือลำคลองและชายฝั่งทะเล ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยสำคัญในการทำให้ผู้คนในชุมชนตัดสินใจเลือกที่จะตั้งถิ่นฐานในบริเวณดังกล่าว โดยเฉพาะลำคลองเป็นแหล่งน้ำจืดที่มีความสอดคล้องกับการทำอาชีพเกษตรกรรม และประการสำคัญลำคลองก็ยังเป็นเส้นทางสายน้ำจืดที่เชื่อมต่อกับชายฝั่งทะเลซึ่งเป็นแหล่งน้ำเค็ม ส่งผลให้ผู้คน

ในชุมชนจึงต้องมีการปรับตัวในการอพยพมาอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวไปพร้อมกับ การหันมาประกอบอาชีพประมง ถือเป็นอาชีพใหม่ที่กลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถี ของผู้คนในชุมชนนอกเหนือจากการทำเกษตรกรรม

ด้วยลักษณะของวิถีชีวิตที่ผูกโยงกับการทำเกษตรกรรมประกอบ กับการอพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณของพื้นที่อาศัยแห่งใหม่ที่มีระบบนิเวศของ แหล่งน้ำจืดและแหล่งน้ำเค็ม จึงต้องมีการประกอบอาชีพประมงควบคู่ไปด้วย กันนั้น ได้กลายเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้ผู้คนในชุมชนได้มองเห็นคุณค่าและ ความสำคัญของทรัพยากรที่ยึดโยงกับวิถีชีวิต ซึ่งถือเป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน และผูกโยงกับอัตลักษณ์ของชุมชนอันเป็นสิ่งสำคัญในการแสดงออกถึงคุณค่า ทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวได้ อัตลักษณ์ของชุมชนจึงเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นนักท่องเที่ยวเห็นว่า “ชุมชน เราเป็นอย่างไร” (กฤชณัท แสหนทวี, โชติวรรณ วัชรเกียรติศักดิ์, ณัฐดนัย กุลดำรงค์, ณัฐวัฒน์ ตรังจระเสถียร และปารัตน์ วัชรประภาพงศ์, 2559: 76) หรือชุมชนของเรามีจุดขายหรือจุดเด่นอะไรที่สามารถนำไปใช้เป็นกลยุทธ์ใน การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชน และประเด็นที่ว่า “ชุมชนของเราเป็น อย่างไรและมีจุดเด่นอะไร?” จึงกลายเป็นที่มาของจุดเริ่มต้นของแนวคิดการ “กินส้มชมเล”

“ชุมชนของเรามีความโดดเด่นในเรื่องของการทำสวนส้มโอมา ตั้งแต่บรรพบุรุษและมีชื่อเสียงจนทำให้คนภายนอกเข้ามาศึกษา ดูงานและมีพ่อค้าแม่ค้าเข้ามาซื้อส้มโอจากเราบ่อย ผมกับ ชาวบ้านก็คิดร่วมกันว่าจะทำยังไงให้คนภายนอกรู้จักชุมชนของเรา มากกว่ารู้จักแต่ส้มโอ ก็เลยคิดในเรื่องของการท่องเที่ยว เรา อยากทำให้คนภายนอกมาเที่ยวบ้านเราและรู้จักบ้านเรามากกว่า นี้ ก็เลยคิดเรื่อง “กินส้มชมเล” และที่นี้ก็มีมีความโดดเด่นเรื่องการ

ทำประมง การอนุรักษ์ป่าชายเลน คือ ชุมชนของเราจะมีวิถีชีวิต
ที่ทำในเรื่องเกษตรและประมงควบคู่กัน ฉะนั้น ก็เลยคิดว่า การ
เปิดชุมชนให้เป็นที่ท่องเที่ยวไปด้วยมันก็ดี” (สุนทรศักดิ์ มีสแหล่ง,
สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2563)

จากการวิเคราะห์จุดเด่นของชุมชน จึงทำให้พบว่า ส้ม และ
คลอง-เล เป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน โดยชุมชน
ต้องการนำไปสร้างเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และที่สำคัญเป็นการ
เปิดพื้นที่ของชุมชนให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว ซึ่งเป้าหมายก็เพื่อ
ต้องการให้นักท่องเที่ยวไม่เพียงแต่รู้จักทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ใน
ชุมชน หากแต่ต้องการให้นักท่องเที่ยวรู้จักชุมชนหรืออัตลักษณ์ของชุมชนที่มี
การผูกโยงกับทรัพยากร อีกทั้งเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มองเห็นถึงคุณค่าในการ
อนุรักษ์ทรัพยากรและการนำเอาทรัพยากรในชุมชนมาสร้างให้เกิดประโยชน์
อย่างรู้คุณค่า โดยเฉพาะการผลักดันทรัพยากรให้กลายเป็นอัตลักษณ์เพื่อการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวคิดการ “กินส้มชเมล” จึงกลายเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่สะท้อน
ให้เห็นถึงการคิดและวิเคราะห์จุดเด่นของชุมชน จนทำให้พบว่าอัตลักษณ์
ของชุมชนมีความสัมพันธ์กับทรัพยากร ซึ่งในที่นี้ได้แก่ ส้มโอ และ คลอง-เล
ที่ถูกนำมาสร้างเป็นจุดขายและสร้างคุณค่าให้แก่ทรัพยากร เพื่อต้องการ
สร้างความโดดเด่นให้แก่ชุมชนตนเองแตกต่างไปจากชุมชนอื่น การที่ผู้คนใน
ชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรและสามารถสร้างอัตลักษณ์ของทรัพยากรให้
กลายเป็นจุดขาย ได้สะท้อนให้เห็นว่าผู้คนในชุมชนมีความตระหนักและการ
มองเห็นโอกาสในการคิดที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองในอีกระดับ คือ การ
พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่อยู่บนฐานคิดของการพึ่งพาตนเอง เพื่อ
ต้องการสร้างอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวหรือรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความ
สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

ทั้งนี้ จากการศึกษาแนวคิดการ “กินส้มชมเล” ของชุมชนบ้านแสงวิมาน พบว่า มีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ อัตลักษณ์ของชุมชน อัตลักษณ์ของทรัพยากร และอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยว ดังอธิบายในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

อัตลักษณ์ของชุมชน

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544, อ้างใน นิรมล ชมหวาน, 2556: 11) อธิบายถึงอัตลักษณ์ของชุมชนว่า เป็นความพยายามของชุมชนที่พยายามจะบอกให้คนอื่นรู้ว่าชุมชนของตนเองเป็นใคร อย่างไร ซึ่งอัตลักษณ์ได้ถูกสร้างขึ้นมาจากพื้นฐานของความหมายเหมือนกันของสมาชิกภายในกลุ่มที่ผ่านกระบวนการยอมรับซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดเป็นกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติ ธรรมเนียมประเพณีของชุมชน การลงมือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชน

1. อัตลักษณ์ชุมชนถูกสร้างบนเงื่อนไขของความเป็นศาสนาและความเป็นเครือญาติเดียวกัน

อัตลักษณ์ของชุมชนบ้านแสงวิมานได้ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเป็นกลุ่มมุสลิมซึ่งเป็นเครือญาติเดียวกันในสายตระกูลที่ชื่อว่า “แสงมาน” หรือ “แสงวิมาน” และมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมคือ การทำสวนส้ม ซึ่งเป็นอาชีพหลักก่อนที่จะมีการอพยพย้ายมาจากอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี และนำอาชีพดังกล่าวมาแผ่ขยายเพื่อสร้างเป็นพื้นที่ทำมาหากินในพื้นที่ที่อาศัยแห่งใหม่คือหมู่ที่ 3 ตำบลคลองน้อย อำเภอปากพะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้วยลักษณะของความเป็นเครือญาติหรือการมีอัตลักษณ์ของความเป็นมุสลิมกลุ่มเดียวกัน และการประกอบอาชีพการทำเกษตรกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษสายตระกูลเดียวกัน จึงเป็นเงื่อนไข

สำคัญต่อการตัดสินใจในการเลือกพื้นที่ที่อยู่อาศัยในอาณาบริเวณเดียวกัน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะบริเวณคลอง บางจาก เป็นลำคลองน้ำจืดและมีสภาพเป็นป่าชายเลนที่นับว่าเป็นพื้นที่ที่มีระบบนิเวศอุดมสมบูรณ์ที่มีจำนวนสัตว์น้ำและสัตว์บกชุกชุม (ศิโรนี ไต่สัน, มารินา มะหลี, นัยมะ สามะ, คอริเยาะ กามิส และอับดุลฮาгим มะ, 2552: 24) จึงทำให้บริเวณดังกล่าวกลายเป็นสถานที่ตั้งของชุมชนโดยใช้ชื่อว่า “ชุมชนบ้านแสงวิมาน” เพื่อเป็นการสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่เชื่อมโยงกับสายตระกูลของผู้คนในชุมชน

การอพยพและตัดสินใจเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณลำคลอง บางจาก ส่งผลให้ผู้คนในชุมชนต้องมีการปรับตัวต่อการดำเนินวิถีชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่แห่งใหม่ โดยเฉพาะการประกอบอาชีพประมง เป็นอาชีพใหม่ที่เกิดขึ้นภายใต้วิถีของการปรับตัวของผู้คนในชุมชนนอกเหนือจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำให้อัตลักษณ์ของชุมชนจึงถูกสร้างขึ้นบนฐานของความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศของแหล่งน้ำจืดและแหล่งน้ำเค็ม จึงกล่าวได้ว่า วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนบ้านแสงวิมาน จึงเป็นวิถีที่ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนมาอย่างยาวนาน ซึ่งทรัพยากรทางธรรมชาติเสมือนเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่เชื่อมร้อยวิถีชีวิตและหล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คนในชุมชน จนทำให้ทรัพยากรและวิถีชีวิตได้กลายเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์และผูกโยงกันจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนหรือสร้างความเป็นตัวตนให้แก่ผู้คนในชุมชนของสายตระกูลแสงวิมาน

ดังนั้น อัตลักษณ์ของชุมชนบ้านแสงวิมานจึงเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้คนในชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะ ส้มและคลอง-เล ถือเป็นทรัพยากรที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชน และถูกทำให้กลายเป็นอัตลักษณ์ทางทรัพยากรที่สร้างเป็นจุดขายในการผลักดันไปสู่การสร้างอัตลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างน่าสนใจ

ภาพที่ 1 สัญลักษณ์ของมัสยิดแสงวิมานที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่ถูกสร้างบนฐานของการมีศาสนา สายตระกูลและความ เป็นเครือญาติเดียวกัน

ภาพที่ 2 วิธีการทำเกษตรกรรมการปลูกส้มโอในชุมชนบ้านแสงวิมาน

ภาพที่ 3 วิธีการทำประมงในชุมชนบ้านแสงวิมาน

2. อัตลักษณ์ชุมชนถูกสร้างบนเงื่อนไขของวิธีการทำเกษตรกรรม (การปลูกส้ม)

วิธีการดำเนินชีวิตด้วยการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกส้ม ทำให้ “ส้ม” กลายเป็นทรัพยากรที่ผูกโยงกับตัวตนหรืออัตลักษณ์ของผู้คนในชุมชนบ้านแสงวิมานมาอย่างยาวนาน ก่อนที่จะมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในปี พ.ศ. 2481 ก็ได้นำประสบการณ์ ความชำนาญในการปลูกส้มและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่เคยทำอาชีพเกษตรกรรมการปลูกส้มจากถิ่นฐานเดิม (สมพร ณ นคร, ชัยสิทธิ์ ปรีชา, วิฑูร อินทมณี, นพ ศักดิเศรษฐ์ และทิพาวรรณ ทองเจือ, 2557: 1) มาปลูกในพื้นที่แห่งใหม่ ซึ่งนับว่าเป็นชุมชนแห่งแรกที่มีการนำผลไม้มาปลูกในบริเวณพื้นที่อำเภอปากพะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

“ชุมชนของเราเป็นชุมชนแรกที่มีการปลูกผลไม้ ตั้งแต่บรรพบุรุษของเราอพยพมาอยู่ที่นี่ ตอนนั้นในอำเภอปากพ่องยังไม่มีใครทำสวน แต่บรรพบุรุษเราได้ทดลองปรับเปลี่ยนพื้นที่จากป่าเป็นนา จากนาเป็นสวน ก็คงเห็นว่าลักษณะดินแถวนี้สามารถปลูกผลไม้ได้ ซึ่งตอนที่มาที่นี้ก็ก็นำพันธุ์ส้มเขียวหวานมาปลูกที่นี่ด้วย จากนั้นค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนมาเป็นส้มสายพันธุ์อื่น ๆ โดยเฉพาะ ส้มโอ” (อิมรอน แสงวิมาน, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2563)

การอพยพเข้ามาของกลุ่มคนไม่เพียงสะท้อนให้เห็นถึงการเคลื่อนย้ายของผู้คนของสายตระกูลแสงวิมาน แต่มีการนำภูมิปัญญาการทำสวนส้มมาปรับใช้กับการทำเกษตรกรรมในพื้นที่อาศัยแห่งใหม่ในอำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช และได้พบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพการทำนา แต่เนื่องด้วยวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ของความเชี่ยวชาญและภูมิปัญญาการทำสวนส้ม จึงตัดสินใจทดลอง “ทำสวนบนพื้นที่นา” โดยใช้วิธีการยกร่องแบบชาวภาคกลาง ซึ่งเป็นชุมชนแห่งแรกที่มีการนำวิธีการทำเกษตรกรรมในรูปแบบดังกล่าวมาปรับใช้ในพื้นที่ทางภาคใต้ให้คล้ายคลึงกับถิ่นฐานดั้งเดิม ในขณะที่ชุมชนอื่น ๆ ในระแวกของการตั้งถิ่นฐานหรือชุมชนทางภาคใต้จะไม่นิยมยกร่องดินและยังคงมีอาชีพในการทำนาที่ยังไม่ปรากฏการทำสวนส้ม ประกอบกับการมีผู้นำที่เข้มแข็งซึ่งในสมัยนั้นคือนายสุไลมาน แสงวิมาน ได้นำดินไปวิเคราะห์ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ว่าดินมีความเหมาะสมแก่การปลูกส้มหรือไม่ ผลออกมาพบว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นดินที่มีความเหมาะสมสำหรับปลูกส้มทุกชนิด ทำให้ชุมชนบ้านแสงวิมานจึงมีการทำอาชีพเกษตรกรรมการปลูกส้มมาอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ชุมชนอื่น ๆ ยังคงประกอบอาชีพการทำนา และด้วยการประกอบอาชีพที่แตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ จนประสบความสำเร็จจากการปลูกส้ม ทำให้มีชื่อเสียงและได้รับ

การยอมรับจากชุมชนใกล้เคียงในด้านของความเชี่ยวชาญในการปลูกส้มและการนำภูมิปัญญามาปรับใช้ในการทำเกษตรกรรมถือเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นมาอย่างโดดเด่นและแตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ โดยเฉพาะการทำสวนผลไม้บนพื้นที่นา

จากนั้น ในปี พ.ศ. 2505 ชุมชนบ้านแสวงวิมานและชุมชนอื่น ๆ ในเขตพื้นที่อำเภอปากพนังได้ประสบปัญหาภัยแล้งของพายุแฮเรียต ส่งผลให้ส้มเขียวหวานหักโค่นเป็นจำนวนมาก รวมทั้งมีการพัฒนาจากภายนอกเข้ามาคือการทำชลประทาน เพื่อปิดคลองส่งน้ำจืด ทำให้น้ำในบริเวณชุมชนบ้านแสวงวิมานมีความเค็มและปลูกส้มเขียวหวานไม่ได้ ประกอบกับโรคศัตรูพืช ทำให้ผู้คนในชุมชนจึงคิดค้นหาส้มสายพันธุ์ชนิดใหม่มาปลูกทดแทน โดยเฉพาะส้มโอ เช่น ส้มโอพันธุ์ขาวพวง ส้มโอพันธุ์ขาวจีบ ส้มโอพันธุ์ทองดี และส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่ ฯลฯ และที่สำคัญมีการยก่องดินให้สูงขึ้น เพื่อควบคุมไม่ให้น้ำเค็มเข้าถึงบริเวณพื้นที่สวนของส้มโอ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2518 “ส้มโอแสวงวิมาน” ได้กลายเป็นผลไม้ที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชน หลังจากที่มีการส่งส้มโอเข้าร่วมประกวดพืชผลการเกษตร โดยเฉพาะในงานประเพณีบุญสารทเดือนสิบของจังหวัดนครศรีธรรมราชมักได้รับรางวัลจากการส่งส้มโอเข้าร่วมประกวดเป็นประจำทุกปี ทำให้ “ส้มโอแสวงวิมาน” จึงเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่มีการเข้าไปรับซื้อส้มโอถึงในสวน และในปีเดียวกันชุมชนได้รับรางวัลชุมชนเกษตรดีเด่น ถือเป็นชุมชนต้นแบบในด้านการทำเกษตรกรรม ส่งผลให้หน่วยงานราชการจากภายนอกมีความสนใจในการเข้าไปศึกษาดูงานหรือเยี่ยมชมสวนส้มโออย่างต่อเนื่อง ทำให้ “ส้มโอแสวงวิมาน” ได้มีชื่อเสียงและขยายในวงกว้าง แม้แต่ชุมชนรอบข้างก็ได้หันมาปลูกส้มโอแทนอาชีพการทำนากันมากขึ้น จึงส่งผลต่อการแข่งขันทางการตลาดที่เพิ่มสูงตามมา ทำให้ผู้คนในชุมชนจึงค้นหาส้มโอหลากหลายสายพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ รวมถึงสามารถแข่งขันกับ

ตลาดภายนอกได้ (ศิริณี ไต่ะตัน, มารินา มะหลี, นัยมะ สามะ, คอริเยาะ กามิส และอับดุลฮาгим มะ, 2552: 25-27) ซึ่งสายพันธุ์ส้มโอที่นำเข้ามาปลูกคือ ส้มโอพันธุ์ทับทิมสยาม ได้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2523 ที่มีการนำมาทดลองปลูกในชุมชนบ้านแสงวิมานเป็นชุมชนแห่งแรก จนทำให้ชุมชนได้มีชื่อเสียงของส้มโอพันธุ์ทับทิมสยามอีกครั้ง

ดังนั้น อัตลักษณ์ของชุมชนที่ผูกโยงกับวิถีการทำเกษตรกรรม การปลูกส้ม ได้ถูกสร้างขึ้นทำให้เกิดความโดดเด่นและแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ในพื้นที่อำเภอปากพนัง เช่น การมีความเชี่ยวชาญและภูมิปัญญาการทำสวน ส้มบนพื้นที่นา การเป็นชุมชนที่ริเริ่มคิดค้นหาสายพันธุ์ชนิดใหม่มาปลูกทดแทนในช่วงเกิดวาทภัย โดยเฉพาะส้มโอ และการเป็นชุมชนที่ได้รับรางวัลการส่งส้มโอเข้าร่วมประกวด ทำให้ชุมชนมีชื่อเสียงและกลายเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปในนาม “ส้มโอแสงวิมาน” ประกอบกับการนำส้มโอหลากหลายสายพันธุ์มาทดลองปลูกในพื้นที่ จนปัจจุบันพบว่า สายพันธุ์ที่สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนคือ ส้มโอพันธุ์ทับทิมสยามที่ได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพและแตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ ที่นิยมปลูกเช่นเดียวกัน

3. อัตลักษณ์ชุมชนถูกสร้างบนเงื่อนไขของวิถีการทำประมง (การประกอบอาชีพประมง)

“คลอง-เล” หรือลำคลองและชายฝั่งทะเล เป็นแหล่งทรัพยากรหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศ ไม่ว่าจะเป็นระบบนิเวศแหล่งน้ำจืดและระบบนิเวศทางทะเล ซึ่งเป็นแหล่งอาศัยและแหล่งอาหารของสัตว์น้ำ นานาชนิด รวมถึงเป็นแหล่งอาหารและแหล่งเศรษฐกิจอันสำคัญของมนุษย์ ตั้งแต่ระดับประเทศจนถึงระดับชุมชนสำหรับใช้ในการอุปโภคบริโภค อาทิ การทำอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว การทำเกษตรกรรม การทำประมง ฯลฯ โดยเฉพาะในระดับชุมชน จะเห็นได้ว่าลำคลองและชายฝั่งทะเลเป็นแหล่งทรัพยากรอันสำคัญไม่ว่าจะเป็นแหล่งอาหาร หรือแหล่งของการสร้างอาชีพ

และรายได้ให้แก่ชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่มีการประกอบอาชีพประมง ซึ่งจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องหรือความสัมพันธ์กับแหล่งทรัพยากรดังกล่าว

สำหรับคลอง-เล หรือลำคลองและชายฝั่งทะเลในชุมชนบ้านแสงวิมาน ถือเป็นแหล่งระบบนิเวศอันสำคัญที่ผูกโยงกับการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของผู้คนในชุมชน และเป็นเหตุปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจของผู้คนในชุมชนต่อการตั้งถิ่นฐานในบริเวณดังกล่าว เนื่องด้วยวิถีเกษตรกรรมที่จำเป็นจะต้องมีแหล่งน้ำจืดสำหรับการทำสวนส้ม จึงทำให้ทรัพยากรดังกล่าวจึงมีความสัมพันธ์กับวิถีของผู้คนในชุมชน ในขณะที่ผู้คนในชุมชนก็จะต้องมีการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศที่เป็นทั้งแหล่งน้ำจืดและน้ำเค็ม โดยเฉพาะการหันมาประกอบอาชีพประมง ซึ่งเป็นอีกหนึ่งอาชีพที่ผูกโยงและหล่อหลอมจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของผู้คนในชุมชนนอกเหนือจากการทำอาชีพเกษตรกรรม

“ตอนนั้นผู้ที่บุกเบิกชุมชนนี้ คือ นายเลาะห์และนายหมัดรีฟินได้เดินทางมาทางเรือและมีโอกาสเล่นเรือใบไปทางอำเภอปากพนังสังเกตเห็นทิวทัศน์ของอ่าวปากพนังแถวตำบลบางจากว่ามีพื้นที่สูงกว่าพื้นที่อื่น และเมื่อผ่านมาทางคลองบางจากก็จะเป็นคลองน้ำจืด เป็นป่าดงดิบชายเลนซึ่งก็จะมีน้ำจืดตลอดทั้งปี ซึ่งเราก็จะใช้คลองบางจากในการทำเกษตรด้วยและทำประมงด้วย การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างคนทำเกษตรและคนทำประมงด้วย ซึ่งบริเวณคลองบางจากตรงนี้ก็เชื่อมกับทะเลปากพนัง ชาวบ้านก็อาศัยออกทะเลไปทำประมงที่นั่นด้วย” (อาณัติ แสงวิมาน, สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2563)

“เวลามองความเป็นอยู่ในชุมชนของเรา ก็ต้องมองในเรื่องการทำประมงด้วย เพราะตั้งแต่บรรพบุรุษของเราอพยพมาจับจองตั้งชุมชนในพื้นที่คลองบางจากตรงนี้ เราก็จะทำประมงและก็นูรักษ์ไปไปด้วย เช่น ช่วงหน้าน้ำชาวบ้านก็จะมีการเตรียมตัวออกหาสัตว์น้ำ ได้สัตว์น้ำมาทุกวัน แต่ช่วงไหนที่สัตว์น้ำในคลองไม่มีและเป็นช่วงของการวางไข่เราก็ไม่จับ แต่เราจะไปจับสัตว์น้ำในทะเลต่อ หมุนเวียนกันไปแบบนี้ คือเราต้องรอรระยะเวลาให้สัตว์น้ำในคลองเจริญเติบโตก่อนและค่อยมาจับ” (สุชาติ แสงวิมาน, สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2563)

ด้วยวิถีของผู้คนในชุมชนที่ผูกโยงกับลำคลองและชายฝั่งทะเลไม่เพียงแต่พบว่า ชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร อาทิ การเป็นเส้นทางที่เชื่อมร้อยความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนและผู้คนจากภายนอกชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนและซื้อสินค้าระหว่างกัน หรือการประกอบอาชีพการทำประมง แต่ผู้คนในชุมชนได้รู้ถึงคุณค่าของการใช้ทรัพยากรดังกล่าว โดยการคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร โดยเฉพาะการไม่จับสัตว์น้ำในฤดูกาลของการวางไข่ ถือเป็น การสร้างข้อกฎกติการ่วมกันในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ซึ่งกฎกติกาดังกล่าวเสมือนเป็นการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน และสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน เพื่อให้ผู้คนในชุมชนได้เกิดความตระหนักต่อการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนที่ผู้คนในชุมชนจะต้องใช้ร่วมกันสำหรับการอุปโภคบริโภค รวมถึงการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการประกอบอาชีพการทำประมงควบคู่ไปด้วยกัน

ดังนั้น การดำเนินวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนไม่เพียงแต่ผูกโยงกับการทำเกษตรกรรม แต่มีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

และระบบนิเวศที่มีอยู่ในบริบทของพื้นที่อาศัยแห่งใหม่ ซึ่งการปรับตัวก็จะเกิดขึ้นไปพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ เช่น การทำเกษตรกรรมควบคู่ไปพร้อมกับการทำประมง ประกอบกับการรู้คุณค่าในการอนุรักษ์ทรัพยากรโดยการสร้างข้อกฎกติการ่วมกัน ซึ่งเป็นกฎกติกาที่ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาด้วยลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน หากแต่เป็นกฎกติกาของการตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมกันของผู้คนในชุมชนที่มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรที่ต้องใช้ประโยชน์ร่วมกันในชุมชน ประเด็นตรงนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อระบบนิเวศและการที่มนุษย์มองเห็นคุณค่าประโยชน์จากลำคลองและชายฝั่งทะเล ถือเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีความสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชน

อัตลักษณ์ของทรัพยากร

1. อัตลักษณ์ทรัพยากรถูกสร้างบนเงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติ

อัตลักษณ์ของทรัพยากรได้ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และทรัพยากร หมายความว่า วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน ซึ่งในที่นี้ได้ถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ “สัมพันธ์” และ “คลอง-เล” โดยเฉพาะ “สัมพันธ์” ไม่เพียงแต่เป็น “ทรัพยากร” ที่ยึดโยงกับวิถีการทำเกษตรกรรมของผู้คนในชุมชน แต่ “สัมพันธ์” ได้ยึดโยงกับภูมิปัญญาและความเชี่ยวชาญในการปลูกสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนและถูกนำมาแพร่ขยายการปลูกในพื้นที่อำเภอปากพะนัง ประกอบกับการที่ “สัมพันธ์” ได้ถูกทดลองปลูกหลากหลายสายพันธุ์จนพัฒนาเป็นการปลูก “สัมพันธ์” ที่มีถูกส่งเข้าร่วมประกวดจนทำให้ชุมชนได้รับรางวัลดีเด่นและมีชื่อเสียงในการปลูกสัมพันธ์ และด้วยความมีชื่อเสียงส่งผลให้ชุมชนรอบข้างจึงมีการริเริ่มปลูกสัมพันธ์ ทำให้มีผลต่อการแข่งขันทางการตลาดที่เพิ่ม

สูงขึ้น ผู้คนในชุมชนจึงต้องค้นหาส้มโอสายพันธุ์ใหม่และพบว่าสายพันธุ์ส้มโ
ที่ถูกนำมาทดลองปลูกและได้สร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชนอีกครั้งคือ ส้มโอฟันธุ์
ทับทิมสยาม ในขณะที่ “คลอง-เล” เป็นหนึ่งใน “ทรัพยากร” ที่ผูกโยงกับวิถี
ชีวิตของผู้คนในชุมชนตั้งแต่มีการอพยพเข้ามาเช่นกัน เนื่องจากเป็นเงื่อนไข
สำคัญในการทำให้ผู้คนในชุมชนตัดสินใจเลือกพื้นที่ดังกล่าวสำหรับการทำ
เกษตรกรรม และที่สำคัญทำให้ผู้คนในชุมชนจึงมีการปรับตัวและประกอบ
อาชีพใหม่คือ การทำประมง ด้วยลักษณะของคลอง-เลเป็นระบบนิเวศที่มี
ลักษณะพิเศษ ทำให้วิถีของผู้คนในชุมชนจึงถูกเรียกว่า “วิถีประมงของคน
3 น้ำ” ซึ่งเป็นการบรรจบกันระหว่างแหล่งน้ำจืดและแหล่งน้ำเค็ม ส่งผลให้
บริเวณปากแม่น้ำกลายเป็นน้ำกร่อย ประกอบกับการมีป่าชายเลนที่เป็น
แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิด จึงมีผลต่อการเลี้ยงชีพและการทำ
มาหากินท่ามกลางสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศที่มีความอุดมสมบูรณ์
ที่สามารถหล่อเลี้ยงวิถีชีวิตและวิถีการทำประมงของผู้คนในชุมชนให้เกิดขึ้น
ได้ทั้งในลำคลองและชายฝั่งทะเล

2. อัตลักษณ์ทรัพยากรถูกสร้างบนเงื่อนไขของการเป็นผู้ริเริ่ม และพัฒนาคุณภาพส้ม

“ส้ม” เป็นทุนทางทรัพยากรที่ผูกโยงกับวิถีชีวิตเกษตรกรรมและ
มีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านแสงวิมานตั้งแต่การอพยพเข้ามา
ตั้งถิ่นฐานของผู้คนในชุมชนและเป็นทรัพยากรที่ถูกริเริ่มปลูกในชุมชนก่อน
ชุมชนอื่น ๆ จนกระทั่งมีการพัฒนาสายพันธุ์ส้มเรื่อยมาจาก “ส้มเขียวหวาน”
สู่การเปลี่ยนผ่านเป็น “ส้มโ” ซึ่งภายใต้ของการเปลี่ยนผ่านได้เกิดขึ้นอัน
เนื่องมาจากการที่ชุมชนได้ประสบปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของภ
ยธรรมชาติ การทำชลประทานอันเป็นผลจากการพัฒนาจากภายนอก แผลง
หรือศัตรูพืช หรือแม้แต่การแข่งขันทางการตลาดที่เพิ่มสูงขึ้น สิ่งเหล่านี้ได้
กลายเป็นประเด็นสำคัญที่สะท้อนให้เห็นได้ว่าแม้ชุมชนจะประสบปัญหา

ข้างต้นก็ตาม แต่ก็ยังคงยืนหยัดในการทำอาชีพเกษตรกรรมการทำสวนส้มโอ มาอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับมีการส่งส้มโอเข้าประกวดการแข่งขันและได้รับรางวัลอยู่บ่อยครั้ง ทำให้การปลูกส้มโอจึงกลายเป็นการสร้างความสำเร็จ และสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชน และได้กลายเป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไปในนาม “ส้มโอแสงวิมาน”

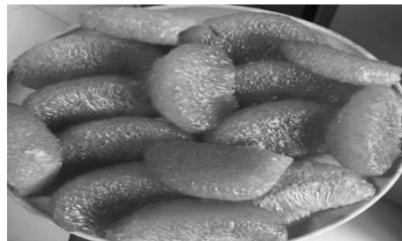
“ส้มโอแสงวิมาน” จึงเป็นทรัพยากรที่สะท้อนถึงความเป็นตัวตน หรืออัตลักษณ์ของชุมชนและกลายเป็นอัตลักษณ์ทางทรัพยากรที่ยังคง ถูกกล่าวขานสำหรับบุคคลทั่วไปที่ชื่นชอบการรับประทาน รวมถึงการถูกนำไปจัดวางจำหน่ายตามท้องตลาดทั่วไปในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงของอำเภอ ปากพนังให้เห็นมากมาย จนทำให้บุคคลทั่วไปไม่สามารถพิจารณาได้ว่า “ส้มโอแสงวิมาน” ที่วางตามท้องตลาดทั่วไปมาจากชุมชนบ้านแสงวิมานหรือไม่ ประเด็นตรงนี้จะส่งผลต่อการย้อนกลับมาคิดค้นและแสวงหาส้มโอสายพันธุ์ ใหม่ของผู้คนในชุมชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ทางทรัพยากรให้แก่ชุมชนอีกครั้ง ซึ่งสายพันธุ์ที่ถูกนำมาทดลองปลูกใหม่คือ ส้มโอพันธุ์ทับทิมสยาม

“ส้มโอพันธุ์ทับทิมสยาม” เป็นสายพันธุ์ที่มักพบว่ามีพื้นที่ปลูกอยู่ เฉพาะเขตลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช (พิมพ์ พงศ์พัฒน์บุตร, 2556, น. 1) ซึ่งก่อนที่สายพันธุ์ดังกล่าวจะขยายและเป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป นั้น พบว่า ผู้คนในชุมชนบ้านแสงวิมานต้องการสร้างจุดขายของทรัพยากรให้เกิดความแตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ ที่เริ่มมีการปลูกส้มโอเช่นเดียวกัน ทำให้ ผู้คนในชุมชนจึงค้นหาสายพันธุ์ใหม่ ในที่นี้คือ ส้มโอพันธุ์ทับทิมสยาม โดยมีนายสมหวัง มัสแหละ เป็นผู้บุกเบิกและนำสายพันธุ์ดังกล่าวเข้ามาตั้งแต่ ในปี พ.ศ. 2523 จากบ้านบราโฮ ตำบลประจัน อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี เนื่องจากเห็นต้นส้มโอมีผลเหมือนพันธุ์ขาวพวง มีเนื้อสีชมพูค่อนข้างแดง ชาวบ้านแถบนั้นเรียกส้มโอนี้ว่า “ส้มสีชมพู” เป็นพันธุ์พื้นเมือง ผลมีขนาดใหญ่ แต่มีรสขมจึงไม่มีใครนิยมปลูก นายมัสแหละจึงได้ขอซื้อต้นพันธุ์มา 3

ต้น เพื่อทดลองปลูก ผลปรากฏว่ามีรสชาติหวานขึ้น แต่ก็ยังมีรสขมอีก ใน
ช่วงนั้นใช้ชื่อพันธุ์ว่า “พันธุ์มรกต” เนื่องจากว่าผิวของส้มโอมีสีเขียวเข้มและ
มีขนอ่อนนุ่มปกคลุมทั่วผล ต่อจากนั้นก็เริ่มมีการปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้น
ตามความต้องการของท้องตลาด และเมื่อมีการปรับปรุงคุณภาพจนเป็นที่
น่าพอใจแล้ว จึงตกลงกันว่าน่าจะมีการตั้งชื่อใหม่ คนส่วนใหญ่ของชุมชน
จึงเปลี่ยนมาใช้ชื่อว่า “พันธุ์ทับทิมสยาม” ซึ่งเป็นพันธุ์ที่ขึ้นชื่อพันธุ์หนึ่งของ
“ส้มโอแสงวิมาน” จึงกล่าวได้ว่า ส้มโอพันธุ์ทับทิมสยามจึงเป็นผลไม้ที่สร้าง
ชื่อเสียงและทำรายได้ให้แก่ผู้ปลูกหรือเกษตรกร เนื่องจากส้มโอทับทิมสยาม
มีลักษณะที่ไม่เหมือนส้มโอทั่วไป (อรสา พรหมมาศ, 2560: 1) ลักษณะเด่น
หรืออัตลักษณ์ของส้มโอพันธุ์ทับทิมสยามที่แตกต่างจากส้มโอพันธุ์อื่น ๆ คือ
ด้านใบและผลส้ม “ลักษณะใบจะค่อนข้างกว้าง ปลายใบแหลม ใต้ใบมีขน
อ่อนนุ่ม ลักษณะภายนอกผลมีขนาดใหญ่เส้นรอบผลประมาณ 16-22 นิ้ว
หัวจับ (คล้ายชาวพวง) ผิวผลมีขนอ่อนนุ่มปกคลุมทั่วผล คล้ายกำมะหยี่ เมื่อจับ
ผลเบา ๆ จะรู้สึกได้ ผิวเปลือกนุ่ม เปลือกบาง และเนื้อจะสีแดงเข้ม (สีทับทิม)
รสชาติหวาน หอม นุ่ม” (ภูมิหลังส้มโอทับทิมสยาม, 2563) และ “สามารถ
ปลูกได้ดีในสภาพดินที่เป็นดินเหนียวและจะต้องปลูกในพื้นที่ที่ใกล้กับทะเล”
(อิมรอน แสงวิมาน, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2563)

ภาพที่ 4 ลักษณะผลส้มโอพันธุ์
ทับทิมสยาม

ภาพที่ 5 ส้มโอพันธุ์ทับทิมสยามที่มี
ลักษณะของเนื้อสีแดงเข้ม

แต่อย่างไรก็ตาม การจะทำให้ “ส้มโอพันธุ์ทับทิมสยาม” เป็น ทรัพยากรที่สร้างชื่อเสียงและทำให้บุคคลภายนอกรู้จักนั้น ผู้คนในชุมชนจึงมี การสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ส้มโอเพื่อให้แตกต่างไปจากท้องตลาดทั่วไปที่มีการ แข่งขันสูง โดยอัตลักษณ์ที่สร้างขึ้นมีทั้งหมด 3 ด้าน ดังที่อมรอน แสงวิมาน (3 มีนาคม 2563) ได้สะท้อน ดังนี้

1. **ด้านการแปรรูปส้มโอเป็นลูกอมหรือทอฟฟี่** “กรณีที่ส้มโอ ลูกไหนมีผิวส้มไม่สวย อาจจะไม่ใช้ส้มโอที่ดีเท่าไร เพราะเขาไปตั้งขายตาม ท้องตลาดไม่ได้และไม่มีใครซื้อ เราก็จะนำส้มโอมาทำเป็นทอฟฟี่”

2. **ด้านการตลาด** “จะมีการวางขายตามแผงริมทาง ขายในเพจ ของ facebook แต่ปกติเราจะวางขายที่เซ็นทรัล ซึ่งมีความสัมพันธ์กันมานาน แล้วยัง”

3. **ด้านสุขภาพ** (ความปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค) “ตอนนี้ ทางเราตั้งใจขายในเรื่องของ “ความปลอดภัย” หมายความว่า ชุมชนอื่น ๆ ส่วนใหญ่ทำสวนส้มโอจะใส่เคมี จนกระทั่งคนทำสวนก็ตายไปเยอะ ส่วนคน กินไม่ต้องพูดถึง เพราะเคมีมันจะเข้าไปสะสมในร่างกาย แต่ส้มโอก็จะมีผล สวยมาก ไม่มีรอยตำหนิเลย ในขณะที่ส้มโอในชุมชนของเรามีรอยตำหนิให้ เห็นบ้าง ก็เลยคิดว่าจะทำยังไงเมื่อทำสวนแล้วก็จะต้องมี “ความปลอดภัย” ทั้งคนทำสวนและคนกินส้มโอด้วย”

ดังนั้น ส้มโอพันธุ์ทับทิมสยาม จึงเป็นอัตลักษณ์ทางทรัพยากรที่ ถูกเริ่มปลูกขึ้นมาโดยผู้คนในชุมชน ถึงแม้ปัจจุบันในหลายชุมชนมีการปลูก ส้มโอพันธุ์ทับทิมสยาม แต่ก็ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพของ ส้มโอเหมือนกับชุมชนบ้านแสงวิมาน ในขณะที่ชุมชนบ้านแสงวิมานได้สร้าง อัตลักษณ์ของทรัพยากรหรือส้มโอพันธุ์ทับทิมสยามให้แตกต่างไปจากชุมชน อื่นๆ หรือตามท้องตลาดทั่วไป เช่น การนำไปแปรรูป การจัดจำหน่ายที่

หลากหลายช่องทาง และการหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีแม้ว่าจะทำให้ผิวของส้มโอมีรอยดำหนึบบ้างก็ตาม เพื่อต้องการสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ทรัพยากรและเป็นจุดขายสำหรับบุคคลทั่วไปที่สนใจรับประทานส้มโอพันธุ์ทับทิมสยาม

ภาพที่ 6 การแปรรูปส้มโอพันธุ์ทับทิมสยามเป็นลูกอมหรือทอฟฟี่

ภาพที่ 7 เว็บไซต์ facebook สำหรับการขายส้มโอพันธุ์ทับทิมสยาม (1 ในช่องทางการตลาด)

3. อัตลักษณ์ทรัพยากรถูกสร้างบนเงื่อนไขของการอนุรักษ์ทรัพยากร (ลำคดลอง) และเส้นทางการค้ากับสถานที่สำคัญในประวัติศาสตร์ (ชายฝั่งทะเล)

การทำความเข้าใจลำคดลองบางจากและชายฝั่งทะเลปากนังเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องพิจารณาในแง่ของการเป็นแหล่งทรัพยากรที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของผู้คนในชุมชนที่อยู่ภายใต้วิถีที่เรียกว่า “วิถีประมงของคน 3 น้ำ” ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการดำเนินวิถีชีวิตที่อยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษทางระบบนิเวศ ไม่ว่าจะเป็นระบบนิเวศของลำคดลองซึ่งเป็นแหล่งน้ำจืด

และระบบนิเวศทางทะเลซึ่งเป็นแหล่งน้ำเค็มที่มีการบรรจบกัน ส่งผลให้บริเวณปากแม่น้ำกลายเป็นน้ำกร่อย และกลายเป็นระบบนิเวศปากแม่น้ำหรือระบบนิเวศป่าชายเลนขึ้นมา ทำให้บริเวณดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์ของแร่ธาตุอาหารต่าง ๆ มีพรรณไม้นานาชนิดที่ชอบน้ำกร่อย และที่สำคัญส่งผลให้มีสิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิด โดยเฉพาะสัตว์น้ำที่มีค่าทางเศรษฐกิจที่เป็นอาหารของมนุษย์ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลาต่าง ๆ (ครองขวัญ ปานปน, 2563) และที่สำคัญได้กลายเป็นแหล่งสร้างอาชีพหรือสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้คนในชุมชน โดยเฉพาะการประกอบอาชีพประมง

ประเด็นสำคัญที่จะต้องพิจารณาเพิ่มเติม คือการพบว่า ผู้คนในชุมชนได้มีการสร้างคุณค่าหรืออัตลักษณ์ให้แก่ลำคลองและชายฝั่งทะเลจนกลายเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีความโดดเด่นมากกว่าการเป็นเพียงพื้นที่สำหรับการประกอบอาชีพประมง

อัตลักษณ์ของลำคลองบางจาก เป็นแหล่งน้ำจืดที่มีความสำคัญต่อผู้คนในชุมชน ซึ่งผู้คนในชุมชนได้มีการสร้างอัตลักษณ์ของลำคลองขึ้นมาโดยไม่เพียงแต่รอให้ธรรมชาติสร้างขึ้นเท่านั้น แต่จะเน้นวิธีการอนุรักษ์ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการทำให้ลำคลองยังคงมีความอุดมสมบูรณ์และยั่งยืน เช่น การปลูกป่าชายเลนและการไม่จับสัตว์น้ำในฤดูกาลของการวางไข่ จึงทำให้บริเวณลำคลองมีการเพิ่มขึ้นของจำนวนต้นไม้บริเวณป่าชายเลนและมีลำต้นที่มีขนาดใหญ่มากขึ้น จำนวนสัตว์น้ำที่เพิ่มขึ้น จนส่งผลต่อการเข้ามาจับสัตว์น้ำของผู้คนจากชุมชนใกล้เคียง

“ตอนนี้เราจะเน้นการปลูกป่าชายเลน ทำให้ต้นไม้มีเพิ่มขึ้นและลำต้นมีขนาดใหญ่มากขึ้น สัตว์น้ำก็เพิ่มมากขึ้น เพราะเราไม่เน้นจับสัตว์น้ำขนาดเล็ก โดยเฉพาะในช่วงของการวางไข่ เพราะจากเดิมจับสัตว์น้ำได้ประมาณ 10 กิโลกรัม ก็จะเป็นประมาณ 20

กิโกลกรัม ตอนนี้มีมีชาวบ้านใกล้เคียงมาจับสัตว์น้ำในพื้นที่ของเราด้วย” (สุนทรศักดิ์ มัสแหละ, สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2563)

ประเด็นตรงนี้จึงสะท้อนให้เห็นได้ว่าอัตลักษณ์ของลำคลองบางจากได้ถูกสร้างขึ้นบนฐานของการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการปลูกป่าชายเลนและการไม่จับสัตว์น้ำในฤดูกาลวางไข่ จึงทำให้ระบบนิเวศของแหล่งน้ำในลำคลองมีความอุดมสมบูรณ์สำหรับการประกอบอาชีพประมงของผู้คนในชุมชน

ภาพที่ 8 การประกอบอาชีพประมงในบริเวณคลองบางจาก

ภาพที่ 9 ความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลนบริเวณคลองบางจาก

ในขณะที่ **อัตลักษณ์ของชายฝั่งทะเลปากพนัง** ไม่เพียงแต่เป็นแหล่งน้ำเค็มที่เชื่อมต่อกับแหล่งน้ำจืดของลำคลอง แต่มีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพประมงของผู้คนในชุมชน และประการสำคัญในอดีตชายฝั่งทะเลมีความโดดเด่นในแง่ของการเคยเป็นเส้นทางการเดินเรือขายส่งสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาเทียบท่าในอำเภopakพนัง เนื่องจากในอดีตอำเภopakพนังเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวแหล่งใหญ่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบกับการที่ชายฝั่งทะเลเชื่อมต่อกับแหลมตะลุมพุก ซึ่งในอดีตพื้นที่

ดังกล่าวเคยประสบกับวาทภัย และปัจจุบันได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในอำเภอปากพนัง

“ตอนนี้ทะเลของเรามันสามารถเชื่อมไปยังแหลมตะลุมพุกของอำเภอปากพนัง เราสามารถเล่าเรื่องของแหลมตะลุมพุกให้นักท่องเที่ยวรู้ว่าในอดีตมันเป็นยังไง ที่นี้เคยเกิดวาทภัยกับเรา ยังไง ทำไมปากพนังจึงเป็นเมืองท่าของการค้า และการเป็นเมืองท่านี้แหละก็ทำให้เราสามารถเอาส้มโอไปขายได้ในยุคนั้นด้วย” (สุชาติ แสงวิมาน, สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2563)

ประเด็นตรงนี้จึงสะท้อนให้เห็นได้ว่าอัตลักษณ์ของชายฝั่งทะเลปากพนังได้ถูกสร้างขึ้นมาจากด้วยเงื่อนไขของการทำให้เกิดการเชื่อมโยงกับสถานที่สำคัญในประวัติศาสตร์ของอำเภอปากพนัง ซึ่งเคยเป็นเมืองท่าและศูนย์กลางการค้าขายสินค้าจากต่างประเทศ และยังเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำลำคลองหลายสาย และเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำที่สำคัญของภาคใต้ (สภาพทั่วไปของลุ่มน้ำปากพนังและความหลากหลายทางนิเวศวิทยา, ม.ป.ป.,: 30-31) และการเชื่อมโยงกับสถานที่ที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์อีกสถานที่หนึ่งคือ “แหลมตะลุมพุก” ในอดีตเคยเกิดวาทภัยของพายุไซร่อนแฮเรียตและส่งผลกระทบต่อชีวิตผู้คนที่ย้ายมาในอำเภอปากพนัง หากแต่ในปัจจุบัน “แหลมตะลุมพุก” กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งของอำเภอปากพนัง และถูกนำมาปรับใช้เป็นกลยุทธ์สำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแสงวิมาน เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงสถานที่สำคัญในประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน

ดังนั้น วิถีการดำรงอยู่ของผู้คนในชุมชนบ้านแสงวิมานจึงมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรทั้ง 2 แหล่งไม่ว่าจะเป็นลำคลองบางจากและชายฝั่งทะเลปากพนัง ซึ่งการที่ลำคลองได้กลายเป็นจุดเด่นของชุมชนนั้น เนื่องจากลำคลองเป็นแหล่งทำมาหากินและการประกอบอาชีพประมงของผู้คนในชุมชน ทำให้ผู้คนในชุมชนเกิดความตระหนักและรู้คุณค่าของทรัพยากรที่ได้ใช้ประโยชน์ ซึ่งภายใต้การรู้คุณค่าของทรัพยากรทำให้ผู้คนในชุมชนจึงสร้างอัตลักษณ์ของทรัพยากรโดยการเน้นในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร เช่น การปลูกป่าชายเลนและไม่จับสัตว์น้ำในฤดูกาลของการวางไข่ เพื่อทำให้ลำคลองยังคงมีความอุดมสมบูรณ์และมีความยั่งยืน ในขณะที่ชายฝั่งทะเลไม่เพียงแต่มีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพประมง แต่อัตลักษณ์ของชายฝั่งทะเลได้ถูกสร้างขึ้นภายใต้เงื่อนไขจากกรณีที่ชุมชนมองว่าเป็นแหล่งทรัพยากรที่เชื่อมโยงกับสถานที่สำคัญในประวัติศาสตร์และเคยเป็นเส้นทางการค้าที่ผู้คนในชุมชนนำผลผลิตทางการเกษตรไปค้าขายในบริเวณตัวเมืองของอำเภอปากพนัง และนำมาใช้เป็นกลยุทธ์สำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจวิถีของผู้คนที่เคยมีความสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอปากพนัง

ภาพที่ 10 ชายฝั่งทะเลปากพนังที่เชื่อมต่อไปยังแหลมตะลุมพุก

อัตลักษณ์ของการท่องเที่ยว

อัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวเกิดขึ้นจากการติดต่อสื่อสารและเผชิญหน้าระหว่างเจ้าบ้านและแขก อันจะนำไปสู่การปรับตัวและแลกเปลี่ยน เพื่อให้แต่ละฝ่ายล้วนได้รับสิ่งที่ตนปรารถนาในกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้น การท่องเที่ยวยังนำมาสู่การสร้างและการนำเสนอ เพื่อสนองผู้ที่ต้องการมาพบกับประสบการณ์ที่แตกต่างไปจากเดิม คนในพื้นที่เองก็ได้รับความเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนด้วย ทั้งผลกระทบต่อด้านสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนการกำหนดและสร้างความเป็นตัวตนของคนในพื้นที่ (พรธมปพร ภิรมย์วงศ์, 2552: 25)

1. อัตลักษณ์การท่องเที่ยวถูกสร้างภายใต้เงื่อนไขของแนวคิดการ “กินส้มขมเล”

สำหรับอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแสงวิมานเกิดขึ้นภายใต้แนวคิดการ “กินส้มขมเล” เพื่อต้องการให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ของผู้คนในชุมชนที่ผูกโยงกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน และกลายเป็นส่วนหนึ่งในการหล่อหลอมตัวตนหรืออัตลักษณ์ให้มีวิธีการทำเกษตรกรรมควบคู่ไปพร้อมกับวิธีการทำประมง ทั้งนี้ เพื่อให้เข้าใจได้ว่าส้มและลำคลอง-ชายฝั่งทะเลถูกสร้างให้กลายเป็นอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับชุมชนอย่างไรนั้น ผู้เขียนได้อธิบายในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

2. อัตลักษณ์การท่องเที่ยวถูกสร้างบนเงื่อนไขของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายใต้คำว่า การ “กินส้ม”

ด้วยวิธีการทำเกษตรกรรมการปลูกส้มโอ ได้ถูกนำมาสร้างเป็นจุดขายให้เกิดความโดดเด่นและน่าสนใจ สำหรับการสร้างเป็นอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นมาโดยการใช้คำว่า การ “กินส้ม”

“กินส้ม” เป็นคำที่ถูกสร้างขึ้นมาสำหรับใช้เป็นกลยุทธ์สำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ 1. เป็นการสร้างอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวในเชิงเกษตรเพื่อต้องการประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกหรือนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสรู้จักชุมชนบ้านแสงวิมานที่มีวิถีของการทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกส้มโอพันธุ์ทับทิมสยาม และ 2. เป็นกลยุทธ์ในการดึงดูดเพื่อให้ นักท่องเที่ยวที่ต้องการรับประทานส้มโอพันธุ์ทับทิมสยามซึ่งมีลักษณะที่เป็นของแท้และมีคุณภาพ จะต้องเข้ามารับประทานส้มโอหรือ “กินส้ม” ที่นี้หรือในชุมชนบ้านแสงวิมานเท่านั้น ว่ามีความแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ และตามท้องตลาดทั่วไปอย่างไร

“คำว่า “กินส้ม” มันมีที่มาว่า แสงวิมานคนภายนอกไม่ค่อยรู้จักก็เลยคิดกันว่าต้องการให้คนภายนอกได้รู้จักชุมชนของเรา และเข้ามารู้จักส้มโอที่นี้ โดยการกินส้มโอที่นี้คือเข้ามากินในชุมชนเพื่อให้รู้รสชาติของส้มโอพันธุ์ทับทิมสยามมันเป็นยังไง มันมีข้อแตกต่างจากภายนอกยังไง อีกอย่างหนึ่งคือ ความรู้สึกของคนที่มาเขาต้องการของแท้ คำว่า “แท้” ของเขาบางทีเขาก็ไม่รู้ ว่า “แท้” แบบไหน บางทีส้มโอที่ออกจากแสงวิมานไปขายตามแผงก็มี แต่กินแล้วทำไม่ไม่หวาน ซึ่งบางสวนอาจจะดูแลไม่เต็มที่โอกาสที่ส้มโอไม่หวานก็มี ซึ่งคำว่า “หวาน” เจ้าของสวนก็ต้องดูแลดี เพราะฉะนั้น เมื่ออยากกินส้มโอหวานก็ต้องมาที่นี่” (อิมรอน แสงวิมาน, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2563)

การผลักดันการท่องเที่ยวภายใต้คำว่า “กินส้ม” ของชุมชนบ้านแสงวิมาน มีเป้าหมายให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งได้รับความ

ผลิตเพลินและการพักผ่อน และในแง่ของเกษตรกรรมนั้น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการนำทรัพยากรเกษตรและวัฒนธรรมเกษตรมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยไม่เพียงแต่การสร้างควมพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว แต่ยังมุ่งพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนชนบทในด้านรายได้ที่ควบคู่ไปกับการก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรเกษตร ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรเกษตรทั้งผลผลิตทางการเกษตร กิจกรรมการเกษตรต่าง ๆ ภายในฟาร์ม ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ตลอดจนวิถีชีวิตการเกษตร (เทพกร ณ สงขลา, 2556: 13-14)

กล่าวได้ว่า การ “กินส้ม” จึงเป็นคำที่สะท้อนให้เห็นถึงการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยผู้คนในชุมชนกำหนดขึ้นมา สำหรับใช้เป็นกลยุทธ์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเข้ามาชิมรสชาติหรือรับประทานส้มโอถึงในสวนของผู้คนในชุมชนว่ามีความแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ หรือตามท้องตลาดทั่วไปอย่างไร ประกอบกับการให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเข้าใจวิถีที่ผูกโยงกับการทำเกษตรกรรม และการได้ประสบการณ์หรือความรู้ใหม่ ๆ จากการที่ชุมชนนำทรัพยากรมาสร้างเป็นอัตลักษณ์ให้มีความโดดเด่นและแตกต่างจากท้องตลาดหรือพื้นที่อื่น ๆ เช่น การแปรรูปทรัพยากร การเพิ่มช่องทางการตลาด และการคำนึงถึงสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยปราศจากการใช้สารเคมีในทรัพยากร ซึ่งในประเด็นตรงจุดนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นได้ว่าผู้คนในชุมชนมีการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและการมีจิตสำนึกในการรักษาสสิ่งแวดล้อม ดังที่ UNWTO (1997, อ้างใน กฤษ เตชะประเสริฐ, 2556: 14) ได้อธิบายการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) ว่าไม่ได้เป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและผลิตเพลินในสวนเกษตร แต่นักท่องเที่ยวได้ความรู้มีประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

3. อัตลักษณ์การท่องเที่ยวถูกสร้างบนเงื่อนไขของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงประวัติศาสตร์ภายใต้คำว่า การ “ชมเล”

ล่าคลองและชายฝั่งทะเลเป็นทรัพยากรที่ถูกนำมาสร้างเป็นจุดขายสำหรับนักท่องเที่ยว ได้รู้จักความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ของผู้คนที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศทั้งแหล่งน้ำจืดและแหล่งน้ำเค็มภายใต้ของการ “ชมเล”

“ชมเล” เป็นคำที่ถูกสร้างขึ้นมาสำหรับใช้เป็นกลยุทธ์สำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ 1. เป็นการสร้างอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีการทำประมงของผู้คนในชุมชนที่ผูกโยงกับล่าคลองและชายฝั่งทะเล และการนำเครื่องมือที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านนำไปใช้ในการจับสัตว์น้ำ ร่วมกับการอนุรักษ์แหล่งระบบนิเวศเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และความยั่งยืน และ 2. เป็นการสร้างอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงสถานที่สำคัญในประวัติศาสตร์ เช่น แหลมตะลุมพุก ซึ่งในอดีตเป็นสถานที่เกิดเหตุการณ์ของวาทภัยและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตการทำเกษตรกรรมของผู้คนในชุมชน โดยเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเป็นเรื่องรอยของประวัติศาสตร์ความทรงจำที่ถูกสร้างขึ้นมาจากผู้คน เพื่อต้องการนำเรื่องราวมาถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้และเข้าใจว่าผู้คนในชุมชนและในพื้นที่อำเภอปากพนังได้รับผลกระทบอย่างไร และประวัติศาสตร์ของอำเภอปากพนัง ในฐานะเป็นเมืองอู่ข้าวอู่น้ำและแหล่งสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจสำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช รวมถึงมีความสำคัญกับผู้คนในชุมชนในฐานะที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่มีการนำผลผลิตคือ ส้มโอ ไปค้าขายและแหล่งสร้างรายได้ที่สำคัญให้แก่ชุมชน

“ผมมองว่าเรามีอาชีพอยู่กับคลองและทะเล จึงอยากให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวบ้านเรา เช่น “ชมทะเล” ก็จะทำให้เขาได้เห็นอะไรในคลองและทะเลบ้านเรา ได้รู้อาชีพของเราที่อยู่ในคลอง เช่น ประมง จะได้เห็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำของชาวบ้าน ไม่ว่าจะ เป็น ชั่งปลา การทอดแห การวางอวน สิ่งเหล่านี้นักท่องเที่ยวก็จะได้เห็นภูมิปัญญาของชาวบ้านด้วย และพอจังหวะช่วงที่ชาวบ้านกำลังใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำ ก็ต้องอธิบายให้ได้ว่ามันเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างไร และก็จะได้เห็นความอุดมสมบูรณ์และความงดงามของป่าชายเลนที่เราอนุรักษ์เอาไว้ พุดง่าย ๆ คือ เที่ยวไปด้วย ชมไปด้วย ได้ความรู้เรื่องวิถีชีวิตของชาวบ้านไปด้วย” (สุคนธ์ศักดิ์ มัสสแหละ, สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2563)

“ตอนนี้ทะเลของเรามันสามารถเชื่อมโยงไปยังแหลมตะลุมพุกได้ ซึ่งในอดีตเคยเกิดวาตภัยและชุมชนของเรารวมถึงคนในปากพนังก็ได้รับความเสียหายกันหมด เหตุการณ์ตอนนั้นแม้จะยังเด็กมาก แต่ชาวบ้านก็ยังจำได้ว่าเราได้รับผลกระทบกันมากแค่ไหน นักท่องเที่ยวก็จะรู้ว่ากว่าแหลมตะลุมพุกจะเป็นที่ท่องเที่ยว มันก็เคยเกิดเหตุการณ์นี้มาก่อน และก็จะได้รู้ว่าอำเภอปากพนังเคยเป็นเมืองท่า เป็นเมืองที่มีความเจริญ แม้แต่พวกเราที่เคยเออ สัมโอบไปขายที่นั่นก็จะใช้เรือยนต์ล่องคลอง ล่องทะเลกันไป” (สุชาติ แสงวิมาน, สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2563)

ดังนั้น การ “ชมทะเล” จึงถูกสร้างขึ้นภายใต้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับลำคลองและชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะลำคลองเป็นทรัพยากรของแหล่งน้ำจืดที่ถูกนำไปเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เพื่อต้องการให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีประมงและเครื่องมือการจับสัตว์น้ำที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชน เป็นวิธีการหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นได้ว่าผู้คนในชุมชนมีการคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรภายในชุมชน เพื่อให้อย่างคงมีความอุดมสมบูรณ์และเกิดความยั่งยืน อีกทั้งเพื่อสร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวได้เกิดความตระหนักต่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสอดคล้องกับสัจจธรรม จุสปาโล (2556: 82) อธิบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า เป็นการรวมตัวกันขององค์ประกอบของประชาชนในระดับชุมชน เพื่อแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาตนเอง รวมทั้งการจัดการและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติแวดล้อมสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม บนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชน และความสมดุลของสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นสำคัญ ในขณะที่ชายฝั่งทะเลเป็นทรัพยากรของแหล่งน้ำเค็มที่ถูกนำไปเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อต้องการให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงสถานที่สำคัญ เช่น แหลมตะลุมพุกเป็นสถานที่เคยเกิดวาตภัยและส่งผลกระทบต่อผู้คน ส่วนอำเภอปากพนังเป็นเมืองท่าของการค้าขายสินค้าและแหล่งสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจอันสำคัญ จึงกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เป็นการท่องเที่ยวไปยังสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ (กรมการพัฒนากการท่องเที่ยว, 2554, อ้างใน ญาณธรร ธีรธาวร, 2559: 18) หรือเป็นสถานที่ที่มีความผูกพันทางจิตใจของชนรุ่นหลัง เพื่อชื่นชมและเรียนรู้ต่อประวัติศาสตร์และโบราณสถานในแหล่งท่องเที่ยววนั้น (องค์การพัฒนการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2554, อ้างใน ญาณธรร ธีรธาวร, 2559: 18)

ภาพที่ 11 การ “ชมเล” ของนักท่องเที่ยวตั้งแต่บริเวณลำคลองบางจาก
สู่ชายฝั่งทะเลปากพนัง

บทสรุป

การศึกษาแนวคิดการ “กินส้มชมเล” ของชุมชนบ้านแสงวิมานสรุปได้ว่าเป็นแนวคิดที่มีการนำอัตลักษณ์ทั้งหมด 3 ด้านมาปรับใช้สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

อัตลักษณ์ของชุมชน ได้ถูกสร้างขึ้นด้วยเงื่อนไขทั้งหมด 3 ประการ ได้แก่ 1. ความเป็นศาสนาและความเป็นเครือญาติในสายตระกูลที่ชื่อว่า “แสงมาน” หรือ “แสงวิมาน” ที่มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช 2. วิถีการทำเกษตรกรรม (การปลูกส้ม) เป็นอาชีพดั้งเดิมก่อนที่จะมีการอพยพเข้าไปในพื้นที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และได้นำประสบการณ์ ความชำนาญในการปลูกส้มและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่เคยทำอาชีพเกษตรกรรมมาปลูกในพื้นที่แห่งใหม่ ซึ่งนับว่าเป็นชุมชนแห่งแรกที่มีการนำผลไม้มาปลูกในบริเวณพื้นที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 3. วิถีการทำประมง (การประกอบอาชีพประมง) เป็นอาชีพใหม่ที่เกิดจากการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศที่เป็นทั้งแหล่งน้ำจืดและน้ำเค็มในพื้นที่ที่อพยพเข้า

มาอยู่อาศัย จนทำให้อาชีพประมงกลายเป็นอาชีพหลักควบคู่ไปพร้อมกับการทำเกษตรกรรม

อัตลักษณ์ของทรัพยากร ได้ถูกสร้างขึ้นด้วยเงื่อนไขทั้งหมด 3 ประการ ได้แก่ 1. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติ กล่าวคือ ด้วยวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการประกอบอาชีพการทำประมง ทำให้วิถีชีวิตจึงมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ซึ่งในที่นี้ ได้แก่ “ส้ม” และ “คลอง-เล” 2. การเป็นผู้ริเริ่มและพัฒนาคุณภาพส้ม เนื่องด้วยการมีความชำนาญและมีภูมิปัญญาในการปลูกส้ม รวมถึงการพัฒนาพันธุ์ส้มจากเดิมเป็น “ส้มเขียวหวาน” สู่ “ส้มโอแสงวิมาน” ทำให้มีชื่อเสียงและกลายเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป จนทำให้ชุมชนอื่นๆ หันมาสนใจอาชีพการปลูกส้มโอและเกิดการแข่งขันทางการตลาดที่สูงขึ้น ผู้คนในชุมชนจึงต้องค้นหาส้มโอสายพันธุ์ใหม่ ซึ่งก็คือ ส้มโอรุ่นพันธุ์ทับทิมสยามที่ได้รับการพัฒนาคุณภาพให้โดดเด่นและแตกต่างไปจากชุมชนอื่นๆ เช่น การแปรรูปส้มโอ การจัดทำหน่วยหลากหลายช่องทาง และการเน้นในด้านสุขภาพ (ความปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค) และ 3. การอนุรักษ์ทรัพยากร (ลำคลอง) และเส้นทางการค้ากับสถานที่สำคัญในประวัติศาสตร์ (ชายฝั่งทะเล) เนื่องจากวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนมีการประกอบอาชีพประมงและมีการใช้ประโยชน์จากลำคลองบางจากและชายฝั่งทะเลปากพนัง จึงทำให้เริ่มตระหนักต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน โดยเฉพาะลำคลองที่มีการอนุรักษ์โดยการปลูกป่าชายเลน การไม่จับสัตว์น้ำในฤดูกาลของการวางไข่ และการใช้เครื่องมือที่ทำมาจากภูมิปัญญาของชาวบ้านในการจับสัตว์น้ำ ในขณะที่เดียวกันได้เห็นศักยภาพหรือความโดดเด่นของทรัพยากร โดยเฉพาะชายฝั่งทะเลที่เป็นทั้งเส้นทางการค้าและเป็นเส้นทางเชื่อมต่อกับสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของอำเภอปากพนัง จึงนำไปสู่เงื่อนไขของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

อัตลักษณ์ของการท่องเที่ยว ได้ถูกสร้างขึ้นด้วยเงื่อนไขทั้งหมด 3 ประการ ได้แก่ 1. ความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ของผู้คนในชุมชนที่ผูกโยงกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้ชุมชนต้องการผลักดันการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้แนวคิดการ “กินส้มชมเล” เพื่อต้องการให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติ 2. เป็นการสร้างอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวในเชิงเกษตร เพื่อต้องการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสรู้จักชุมชนและสัมผัสวิถีการทำเกษตรกรรม และเป็นกลยุทธ์เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการรับประทานส้มโอพันธุ์ทับทิมสยามซึ่งมีลักษณะที่เป็นของแท้และมีคุณภาพจะต้องเข้ามารับประทานส้มโอหรือ “กินส้ม” ที่นี้หรือในชุมชนบ้านแสลงวิมานเท่านั้น ว่ามีความแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ และตามท้องตลาดทั่วไปอย่างไร และ 3. เป็นการสร้างอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีการทำประมงและการนำเครื่องมือที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งของการอนุรักษ์แหล่งระบบนิเวศเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และความยั่งยืนโดยชุมชน และเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงสถานที่สำคัญในประวัติศาสตร์ เช่น แผลมตะลุมพุกและประวัติศาสตร์ของอำเภอปากพ่อง ในฐานะเป็นเมืองอยู่ข้าวอยู่น้ำและแหล่งสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจสำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบกับมีความสำคัญกับผู้คนในชุมชนในฐานะที่เป็นเส้นทางเดินเรือเพื่อไปจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวทั้ง 2 รูปแบบเป็นกลยุทธ์ที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้คำว่า การ “ชมเล”

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวคิดการ “กินส้มชมเล” ได้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการนำความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ของผู้คนในชุมชนที่ผูกโยงกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมาเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ดังกล่าวทั้ง

3 ด้านสำหรับนำมาจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งปรากฏรูปแบบการท่องเที่ยวทั้งหมด 3 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ เพื่อให้การท่องเที่ยวภายใต้แนวคิดการ “กินส้มขมเล” ได้รับการยกระดับและกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในอำเภอปากพนัง หน่วยงานในท้องถิ่นควรเข้าไปมีบทบาทหนุนเสริมในเรื่องของการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแสงวิมาน ในฐานะที่เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างรู้คุณค่าและยึดหลักการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นฐานของ การพึ่งพาตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาการท่องเที่ยว (2554). อ้างใน ญาณาวร เรียรถาวร. (2559). *แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ กรณีศึกษา อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา*. (รายงานวิจัย), คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร. กรุงเทพฯ.
- กฤษณัท แสนทวี, โชติวรธรณ์ วัชรเกียรติศักดิ์, ณัฐดนัย กุลดำรงค์, ณัฐวัฒน์ ตรังจิระเสถียร และปาริศม์ วัชรประภาพงศ์. (2559). การสื่อสารอัตลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนเชิงของ. *วารสารพื้นถิ่นโขง ซี มูล*, 2(2), 71-108.
- ครองขวัญ ปานปน. (2563). *ระบบนิเวศในน้ำ*, 4 เมษายน 2563. <https://sites.google.com/site/sciencekrongkwan/content01/content0111>
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (ม.ป.ป). *อัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลง*. [เอกสารอัดสำเนา]. ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ชุตติกาญจน์ กันทะอุ. (2560). *การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐาน : กรณีศึกษา บ้านร่องฟอง ตำบลร่องฟอง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่*. ปรินญา ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา) บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- เทพกร ณ สงขลา. (2556). *รูปแบบการจัดการทรัพยากรเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน ในอำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช*. ปรินญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรเกษตรเขตร้อน, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. สงขลา.
- นุชนาฏ เชียงชัย. (2558). *การใช้อัตลักษณ์เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง*. ปรินญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ.
- พรรณปพร ภิรมย์วงษ์. (2552). *อัตลักษณ์และการท่องเที่ยว : ศึกษากรณี ผู้ไต่บ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร*. ปรินญา มานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- พิมพ์ พงศ์พัฒนบุตร. (2556). *การผลิตกิ่งพันธุ์ปลอดโรคของส้มโอ [Citrus maxima (Burm.) Merr.] พันธุ์ทับทิมสยาม*. ปรินญาวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาโรคพืชวิทยา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. สงขลา.
- พจนา สนวนศรี. (2554). *การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความเป็นวิชาการ. ใน CBT มีมิติ พื้นที่ทางสังคมของชุมชนในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว สร้างการเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- ภูมิหลังส้มโอทับทิมสยาม. (2563). [เอกสารอัดสำเนา]. ศูนย์เรียนรู้ส้มโอทับทิมสยามบ้านแสงวิมาน: นครศรีธรรมราช.
- ศศิชา หมดมลทิล. (2562). *ท่องเที่ยวโดยชุมชน วิถีสู่ความยั่งยืน* [แผ่นพับ]. หน่วยวิเคราะห์เศรษฐกิจฐานราก ส่วนเศรษฐกิจฐานราก ศูนย์วิจัยธนาคารออมสิน.

ศิโรนี ไต่ะตัน, มารินา มะหลี, นัยหมะ สามะ, คอริเยาะ กามิส และอัปดุลฮากีม มะ. (2552). การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมเกษตรกรรมของชุมชนมุสลิม
กรณีศึกษา : ชุมชนบ้านแสงวิมาน จังหวัดนครศรีธรรมราช. (รายงาน
การวิจัย), คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขล
านครินทร์. ปัตตานี.

สภาพทั่วไปของกลุ่มน้ำปากพ่องและความหลากหลายทางนิเวศวิทยา. (ม.ป.ป.).
[เอกสารอัดสำเนา].

สินธุ์ สโรบล (2546). อ้างใน ชุตติกาญจน์ กันทะอุ. (2560). การท่องเที่ยวโดยชุมชน
เป็นฐาน : กรณีศึกษา บ้านร่องพ่อง อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่.
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
(สหสาขาวิชา) บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

สิริยา รัตนช่วย. (2560). การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้พลวัตของโลกยุคใหม่.
วารสารการเมืองการปกครอง, 7(1), 72-87.

สุจิตราภรณ์ จุสปลาโล. (2556). การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยกระบวนการ
มีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่เกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล. *Journal
of Community Development Research (Humanities and Social
Sciences)*, 6(1), 81-93.

สมพร ณ นคร, ชัยสิทธิ์ ปรีชา, วิฑูร อินทมณี, นพ ศักดิเศรษฐ์ และทิพาวรรณ
ทองเจือ. (2557). การผลิตส้มโอพันธุ์ทับทิมสยามในเขตลุ่มน้ำ
ปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: สีนทวิ.

อุทิศ สังขรัตน์ และธเนศ ทวีบุรุษ. (2558). การจัดการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์
และวิถีชุมชนในเขตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศพื้นที่ภาคใต้.
(รายงานการวิจัย), คณะศิลปศาสตร์และคณะการจัดการสิ่งแวดล้อม,
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. สงขลา.

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2544). อ้างใน นิรมล ชมหวาน. (2556). การเพิ่มศักยภาพ
การพัฒนาชุมชนผ่านการศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนตลาดโบราณ
บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

- สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา) บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- อินทิรา พงษ์นาค. (2557). *อัตลักษณ์ชุมชนเมืองโบราณอุทู่ทองเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี*. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทางวัฒนธรรม (สหสาขาวิชา), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- องค์การพัฒนบริหารการพัฒนามันที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2554). *อ้างอิงใน ญาณานธร เจริญถาวร. (2559). แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ กรณีศึกษา อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา. (รายงานวิจัย), คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร. กรุงเทพฯ.*
- อรสา พรหมมาศ. (2560). *ทับทิมสยาม : แนวทางส่งเสริมอาชีพการปลูกส้มโอทับทิมสยาม กรณีศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอทับทิมสยาม บ้านเปี้ยะ หมู่ที่ 5 ตำบลคลองน้อย อำเภอบางแพ จังหวัดนครศรีธรรมราช. ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช.*
- The World Tourism Organization (1997). *อ้างอิงใน กฤช เตชะประเสริฐ. (2556). พฤติกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มชายรักชาย (เกย์) ที่อาศัยในเขตจังหวัดขอนแก่น. บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น.*
- Tourism of World. (2554). *รูปแบบการท่องเที่ยว, 1 เมษายน 2563. <https://tourismatbuu.wordpress.com>*

สัมภาษณ์

- สุคนธ์ศักดิ์ มีสแหละ. (4 มีนาคม 2563). สัมภาษณ์.
- สุชาติ แสงวิมาน. (4 มีนาคม 2563). สัมภาษณ์.
- อาณัติ แสงวิมาน. (4 มีนาคม 2563). สัมภาษณ์.
- อิมรอน แสงวิมาน. (3 มีนาคม 2563). สัมภาษณ์.